

GENÇLİK VE YABANCILAŞMA

Doç.Dr.Mahmut TEZCAN*

GİRİŞ

Yabancılaşma; özellikle günümüz sanayi toplumlarında tüm kurumları ve insan ilişkilerini etkileyen bir kavram durumuna gelmiştir. Bizim gibi sanayileşmeye geçiş aşamasındaki toplumlar da yabancılaşma olgusu ile karşılaşmaktadırlar. Konunun en çok etkilediği kesimlerden birisi de gençliktir. Ergenlikten başlayıp Üniversite öğreniminde devam eden bu durum gençlik bunalımlarına yol açmıştır. Gençlik sorunlarının yoğunlaştığı tüm ülkelerde yabancılaşma kendini göstermektedir. Ülkemiz gençliği de yabancılaşmadan geniş ölçüde etkilenmektedir.

Gençliğin yabancılaşması yeni bir olgu olmayıp tarihsel gelişim içinde birçok toplumlarda süregelmiştir.

I. Yabancılaşma Kavramı

Yabancılaşma, kavram olarak bireysel psikolojik bir durumdur. Yani, bireyin üyesi olduğu toplumdaki uzaklaştırılmış, o topluma ve kültüre düşman olan, reddeden kişi demektir. Bu yönüyle de toplumsal bir içeriğe sahiptir. Böylece konu, sosyolojik bir boyut kazanmıştır. Günümüz Amerikalı sosyologlarından Melvin Seeman, yabancılaşma konusundaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Seeman, toplum içinde hareket eden bireyin kişisel açıdan yabancılaşmasını incelemektedir. Böylece konu, sosyal-psikolojik bir görünüm kazanmıştır. Bir kişinin özduyuları ve özgereksinimleriyle bağlantısını kaybetmesi olgusudur.

Seeman, yabancılaşma kavramının değişik boyutlarını, içeriğini aşağıdaki gibi belirlemiştir.

---

*Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi
24-26 Nisan 1985 tarihleri arasında Cumhuriyet Üniversitesince düzenlenen "Uluslararası Terörizm ve Gençlik" isimli sempozyuma sunulan bildiridir.

1) *Güçsüzlük*– İçinde yaşanılan toplumu etkilemede yetersizlik, ya da yetersizlik duygusu taşımak. Bireyin ulaşmak istediği amaçlara ulaşamamasının doğurduğu duygularla ilişkilidir.

2) *Anlamsızlık*: Olumlu sayılan amaçlara varma imkanı olsa bile, etkinlik anlam kazanamamaktadır. Bireyin kendi etkinliğine bir anlam verememesidir. Bir tür, yönetme ve inanç yolları eksikliği duygusu. Bireyin neye inanacağına karar verememesi durumundan kaynaklanan duygu.

3) *Kuralsızlık*: Belirli amaçlara ulaşmak için toplumsal olarak benimsenmeyen davranışlara baş vurma gerekliliği hakkındaki yüksek beklentidir.

4) *Soyutlanma*: Üyesi bulunulan toplumun belirlenmiş normlarına ve amaçlarına yeterli olmayan biçimde katılma ya da bunlara yabancılaşma.

5) *Öz yabancılaşma*: Kendi kendine yabancılaşmadır. Bireyin kendisini ödüllendirici gerçek doyum sağlayıcı etkinlikler bulmakta yetersiz kalmasıdır.

Yabancılaşma, 14. yüzyılda dinsel anlamı idi. Tanrı ile ilişkilerin kopması ya da koparılmasını ifade etmekteydi. 15. yüzyılda daha değişik bir anlam kazanmıştır. Herhangi bir şeyin el değiştirmesi, özellikle hakların, mülkün ya da paranın birinden diğerine nakli fiilini ifade ediyordu. Burada daha çok bu fiildeki olumsuzluğu vurgulamakta idi. Başka bir deyimle hukuk diliyle, “sebepsiz iktisap”ı anlatan bir kavram ifade ediyordu.

Bugün, yabancılaşma, insanın toplumuyla, çevresiyle, dünya ile ilişkilerinin olumsuzluğunu anlatmakta kullanılmaktadır. Eşasen “yabancılaşmış toplum” derken bu anlamı ifade etmektedir.

Yabancılaşmanın toplumsal anlamda pek çok belirtileri vardır.

a) *Aşırı uyum*: Toplumsal kurallara aşırı uyumdur. Reklamlar moda, kitle iletişim araçlarının güdümü altındaki kamuoyu, bireye gerçek seçeneklerinin bulunmadığı çok küçük bir alan bırakmıştır.

b) *Toplumsal yalnızlık*: Yalnızlığın toplum içinde yaygınlaşmasıdır. Toplumsal şartlar bireyin toplumsal ilişkilerini güçleştirmişse bu tür yabancılaşma söz konusudur.

c) *Normsuzluk (Anomi)*: E. Durkheim’in toplumsal ilişkilerde anlamsızlık ve normsuzluk biçimindeki yabancılaşma ifadesidir.

Yabancılaşma belirtilerine yukarıda değindik. Şimdi de bunların sebepleri üzerinde duralım.

II. Gençlik Yabancılaşmasının Sebepleri

Bu konuda çok çeşitli sebepler ileri sürülmüştür.

A. *İşlevselci sosyologlar*, genel olarak gençliğin yabancılaşmasına, onların tüm topluma psikolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal yönlerden bütünleşmemesi ya da zayıf bütünleşmesi sonucu ortaya çıktığını söylerler. Genç, toplumda yetişkinlerin sahip olduğu konum elde etmek, kimliğini gerçekleştirmek, sorumluluk sahibi olmak istemektedir. Oysa genç bu dönemde yeterince olgun olmasına rağmen kendisine yetişkin statüsü verilmez. İşlevselcilere göre yaş, yabancılaşmaya yol açması bakımından bağımsız değildir. Yani toplumun kişileri yaşa göre gruplama eğilimi, yabancılaşma kaynağıdır.

B. Bir başka sebep, *gençlik alt kültürünün ortaya çıkışıdır*. 18-26 yaşları arasındaki gençlik, psikolojik yetişkinlik ve sosyolojik ergenlik içindedir. Bu gurubun kendine özgü değerler sistemi, davranışları, ilgileri ve tutumları vardır ki bunlar yetişkin kültüründen tamamen farklıdır.

C. İnsanın uyum sağlama kapasitesinin başa çıkamayacağı kadar *hızlı toplumsal değişmelerin varlığı* ve gençlerin bu değişime toplumsal olarak yerleşememesidir. Değişim, beraberinde kentleşmeyi getirmiştir. Böylece, yakın kişiler arası ilişkilerin yerini zorunluluklar almış ve kişiler temel duygusal doyum kaynaklarından yoksun kalmışlardır.

D. Toplumsal ve kültürel karışıklıklar sonucu ortaya çıkan *belirsizliktir*. Örnek olarak, daha liberal bir ahlak anlayışı, cinsellik ve uyuşturucularla ilgili görüşlerdeki uyumsuzluklar ve belirsizlikler... Bu belirsizlikler sonucu ergenler ben neyim? ben kimim? gibi sorular sormakta ve cevap aramaktadırlar. Zira eski cevaplar artık var olmayan şartlara uygundur.

E. *Başarılı olma arzusu* : A.B.D. de başarının tanımı ekonomik açıdan belirlenir. Fazla kazanç elde etmeyi ifade eder. Malî açıdan dengede olmak ve mallara sahip olmak, başarının ölçütüdür. Çoğu gençlik, bu materyalist anlayış ve rekabeti reddetmektedir. Yetişkinlerin bekledikleri geleneksel hayat biçimlerinden çok farklı hayat biçimlerine yönelmektedirler. Nakdi standartlar, fazla kazanç getiren mesleklerin tercihi bizim ülke gençliğinde de yaygınlaşmaktadır.

F. *Uyuma zorlanma*. Topluma uyum sağlamayı vurgular. Bireysellelikle yaratıcılığı engeller. Kişilere geleneksel değerler doğrultusunda baskı yapılarak düzen desteklenir. Ergenler bu baskıyı reddetmekte ve bireysel kimlik ve bağımsızlık aramaktadırlar. Özellikle A.B.D. de bu durum öz konusudur.

G. *İlgi ve özen yokluğu*: Yetişkinlerin sevgi ve şefkat göstermekten kaçındıkları bir toplumda gençler de onların sahip olduğu değerleri kabul etmemektedirler. Aldırmaz, kızgın, engellenmiş ve saldırgan davranışların yaygın olduğu yetişkinler dünyasından gençler rahatsız olmaktadır.

Yabancılaşmış gençler de kendi içlerinde alt gruplara ayrılmışlardır:

- a) Aldırmazlar
- b) Devrime, değişmeye inananlar
- c) Tutucular

III. Türk Gençliğinde Yabancılaşma Örnekleri

Yukarda belirttiğimiz gençliğin yabancılaşma sebepleri, ülkemiz gençliği için de geçerlidir. Aşağıda belirteceğimiz örnekler gençliğin ülkemizde en belirgin yabancılaşma biçimleridirler.

a) Yabancılaşma sonucu ortaya çıkan *kuşaklar çatışması* olgusu ülkemiz gençliğinde görülen güncel bir konudur.

b) *Diplomalı işsizlik*: Üniversite gençlerinin öğrenim gördükleri dallarda iş bulamamaları bir başka yaygın örnektir.

Plânsız olarak üniversiteye öğrenci alımı ve sayısının giderek artışı, işsizliği arttırmaktadır. İnsangücü açıklarına göre öğrenci kontenjanına gidilmemesi genç işsiz sayısını arttırmaktadır. Öğrenim gördüğü alanın dışında çalışan, evrak memurluğu yapan ve alelade ticaret işleri yapanların sayısının artışı yabancılaşma kaynağı olmaktadır. Gençler geleceklerini endişeli, güvensiz görerek yabancılaşmaktadırlar. Bu da yetiştirilmekte olan insan gücü ile istihdam imkânları arasında ilişki kurulmamasından kaynaklanmaktadır.

c) *Üniversiteden atılma korkusu*: Yeni sınav sistemi ve sınıf geçme düzeni, yabancılaşma yaratmaktadır. Aralıksız yaşanan sınav gerilimi ve okuldan atılma korkusu gençliği bunalıma itmektir. Böylece tedirgin, huzursuz kişilikler gelişmektedir.

d) Yakın geçmişte, R. Merton'un, dengesi bozulan toplum düzenindeki "isyan" tipi davranışa uygun düşen öğrenci hareketlerine sahne olduk. Boykotlar, mitinglerin yaygınlaşması, toplumumuzda hızlı sosyal değişmelerin yanı sıra, toplumumuzda toplumsal sorunların varlığı ve bunların uzun süre sürüncemede kalması ve reformların gerçekleşmemesine bağlanabilir. Hızlı toplumsal değişmeler, normlardan sapmaları da kolaylaştırmıştır.

e) *Kuralsızlık, normsuzluk* gibi anomik durumlar da anarşik dönemde yaygınlaşmıştı. Siyasal partilerin güvenlik, aşayış ve huzuru sağlamada yetersiz kalışları, ideolojik bölünmeler, değer çatışmaları ve değer boşlukları yaratmış, bunlar gençlerde ideolojilere bağlanma uygulamasını geliştirmiştir.

f) *Örgün eğitimin karmaşıklaşması*: Okullarda öğrenci sayılarının giderek artışı eğitim kurumlarının hacmini arttırmış, okul bürokrasisi büyümeğe, öğretim personeli artmağa, iletişim kopukluğu, müfredat programlarının hayattan kopukluğu, otoriter denetim ve otoriter öğretim yöntemleri de ülkemizde eğitimsel nitelikteki yabancılaşma örnekleridirler.

IV. Gençlik Yabancılaşmasının Önlenmesi ya da Azaltılması

Yabancılaşma özellikle gençlik kesiminde doğurduğu olumsuz bakımından istenilmeyen bir durumdur. Her ülke bu kaçınılmaz durum karşısında önlemler almaya başlamışlardır. Bunlar nelerdir?

a) Gençlerin toplumu çeşitli düzeyindeki işleyişinde yönetime katılımını temsil edilmesini sağlamak, kendisi ile ilgili kararların alınmasına katılımlarının gerçekleştirilmesi.

b) Onlara toplumda sorumluluklar vermek.

c) Eğitim reformlarının gerçekleştirilmesi, planlı eğitim politikası takibi, istihdam politikalarının gerçekçi, ülke ihtiyaçlarına yönelik olarak belirlenmesi ve uygulanması.

d) İktidarlarca toplumsal değişmelerin, kentleşmenin doğurduğu olumsuz sonuçları çözümlenmeye çaba sarfetmek.

e) Kitle iletişim araçları, yenilikler yoluyla millî kültürün yozlaşması sonucu kendi değerlerinden uzak kalan, yabancı kültürün de bazılarının benimsemek istemeyen gençliğe millî kültürü geniş ölçüde aşlamak, öğretmek, benimsetmek, kültürel yabancılaşmayı önleme-

nin yollarından birisidir. Örneğin halk oyunlarına gençlerin katılımını sağlamak, onlarda gelişim, sevgi, estetik duygularını geliştirecektir.

Millî kültürü gence vermek tutuculuk değildir. Tutuculuk olsaydı ozaman tutuculuğun kendisi de yabancılaşma olurdu. Burada asgarî derecede millî kültürü vermekten söz ediyoruz. Her toplumda belirli asgarî müşterekler toplumun sürekliliği için gereklidir. Gençlerin millî kültürü aynen alıp onu olduğu gibi koruması da söz konusu değildir. Onun olumlu yönde değişmesini sağlamak, günün şartlarına uydurmak da gençlerimizden beklenen davranışlardır. Eski yeni karışımından yeni sentezler geliştirmek gençlerden beklentilerimiz arasındadır. Bu sebeple kültrüde dinamiklik geliştirilmiş, gencin yaratıcılığı ile yeni kültürel boyutlara varılmış olur. Böylece gencin yaratıcılığı da onun doyum sağlanmasına ve kimliğini gerçekleştirmesine yol açmış olur.

f) Gençlerin ruh sağlığının iyileştirilmesi, psiko-sosyal doyumlarını sağlayacak, dinlenme, eğlenme kurumlarının yaygınlaştırılması, araç-gereç ve imkânlar sağlanması da yabancılaşmanın önlenmesinde dikkate alınacak hususlardandır.

Sonuç

Toplumda sosyo-ekonomik reformların gerçekleştirilmesi, plânlı kalkınma, oy hakkı, bürokrasinin azaltılması, gençliğe sorumluluk vermek, genç-yetişkin ilişkilerinde diyalogun gerçekleştirilmesi, iletişimin yoğunlaştırılması, hoşgörölü, anlayışlı olmak, doğru ve hakça olanın yönlendirilmesi birçok sorunları çözümleneceği gibi yabancılaşmayı da belirli ölçülerde azaltacağı şüphesizdir.

Yetişkinler, çağdaş sorunlara açık fikirli ve sempati duyan bir yaklaşım içinde olmalıdırlar. Gençlerden gelecek sesleri anlamlı ve önemli olarak kabul edip dikkate almalıdırlar. Katılım, barış ve gelişme biçimindeki gençliğe ilişkin ilkeler, yabancılaşmanın önüne geçirmesinde de en güzel reçetelerdir.

KAYNAKLAR

Tezcan, Mahmut; "Eğitimde Yabancılaşma" Ank. Üni. Eğitim Bilimleri Fak. Derg., Cilt 16, Sayı 1, Ankara, 1983.

Tezcan, Mahmut; *Kuşaklar Çatışması*, Ankara, 1981.

Seeman, Melvin; "On The Meaning of Alienation" *American Sociological Review*, December 1959., Vol. 24, NO.6.

- Saran, Nephah;** *Üniversite Gençliği*, İst. 1975, İst. Üni. Edebiyat Fak. Yay.
- Kvaracens, C. William;** "Alienation as a Phenomenon of Youth, in *Alination; Plight of Modern Man?* Ed. C. Bier. S.J., U.S.A. 1972.
- Tolan, Barlas;** *Çağdaş Toplumunun Bunalımı-Anamî ve Yabancılaşma*, Ankara, 1980, A.İ.T. İ.A. Yay. No. 132.
- Şenyapılı, Önder;** *Toplum ve İletişim*, Ankara, 1981, Turhan Kitabevi Yay.
- Ragers, Dorothy;** "Ergenlikte Kültür ve Yabancılaşma" (Çev. İpek Gürkaynak) *Ergenlik Psikolojisi* Kitabı içinde, Ank. 1985.